

Autor: Manca G. Renko

Název: *Zvířecí město – eseje o populární kultuře, historii a emocích*

Překlad: Petra Janků

Když jdu ven a vypiju dva vinné střiky, začnou zvířecí hlasy utichat a čím víc pijů, tím je větší ticho, dokud nedosáhnů okamžiku naprostého klidu. Někteří lidé se takhle asi cítí vždycky, ale já bohužel nejsem ten typ člověka a v mé hlavě není ticho. S každou další sklenicí se zvířata ukládají ke spánku. Jakmile jedno po druhém usnou, je můj mozek rázem klidný. O své rodině toho moc nevím. Vím ale, že rodina mého dědečka Josipa, která do Lublaně přistěhovala z Šibeniku, měla hospodu a v ní kanárka, který rád říkal: *Koki Grgić, Celovška cesta 65, ještě dvě deci, prosím*. Koki mě vždy zajímal víc než ostatní předkové a možná jsem *ještě dvě deci, prosím* zdědila právě po něm. Ještě dvě deci, prosím na uklidnění. Když mám štěstí, zvířecí město po opici spí déle než obvykle a to znamená, že odpolednem proplouvám se závratí, ale alespoň ne se zvířecím řevem. V posledních letech mám ale často smůlu a zvířecí město se probudí už po několika sklenicích a několika hodinách, zapíná sirény, řádí, bouchá s dveřmi a k tomu ještě zpívá (*Celá ulice šílí, ulice šílí, nevolej 113, 113* – kdo by mohl říct, že Dare Kaurič, když vyměnil punkovou skupinu Kuzle za popovou Kingstone, zradil svou původní punkovou kariéru, ale možná je jeho nedůvěra k policii, která se z generace na generaci přenáší na děti, tím pravým punkovým dědictvím). Když zvířecí město šílí – *šílí*, přepadne mě záchvat úzkosti. Někdy to znamená, že se mi v hlavě motají tři stejné myšlenky, které nedokážu utišit, že mám celé tělo napjaté a není ani jediné místo, které bych mohla uvolnit. Nebo že se mi žaludek a hrudník naplní nesmírnou tíhou, která se za nic nechce odvalit. To může trvat hodinu, když mám štěstí, až deset hodin, když ne. Naposledy to bylo opravdu těžké po osmnáctém výročí maturity, kdy jsem strávila šest hodin s třiceti bývalými spolužáky a spolužačkami, přičemž jsem cítila zároveň nadšení i hrůzu. Poté mi celou noc hlavou protékaly ty stejné věty a útržky rozhovorů, které jsem ten večer slyšela: *Co je to ZRC SAZU?*; *Co vlastně děláš?*; *Můj se taky nechtěl ženit, ale potom jsme měli takovou pařbu, že mi řekl, že by se oženil i dřív, kdyby věděl, že to bude taková sranda*; *Hned jak se vzbudím, pošlu mámě smsku, aby přišla pro děti a postarala se o ně*; *Jo, teď jsme v podkrovním bytě a je to super, jinak se dítě nedá menedžovat*; *S mojím jsme už 17 let*; *Moji rodiče berou moje a bráchovy děti k moři a vrací se úplně vyřízení*; *Teď jsou všechny seriály woke, na to se fakt nedá koukat*; *Už nejsou seriálu jako Přátelé*;

Stranger Things byl dobrý seriál, ale zkazili ho, když tam dali ty lesby; Můžu číst Tolstého, všechno ostatní je pro mě banální; Nezajímají mě nějaké filozofické kecy o mateřství; Konečně mě požádal o ruku, nebudeme mít klasický obřad, spíš to bude párty; Zním jednoho vegana, co byl hrozně tlustej, jedli jsme palačinky a on chipsy; Dá se vůbec najíst bez masa, já nutně potřebuju maso, abych měla pocit, že jsem najezená; Naše děti jsou vrcholem naší lásky; Teprve když potkáš toho pravého chlapa, můžeš s ním mít dítě, všechno záleží na tom, jestli najdeš toho pravého; On není věřící v tom klasickém, sunday school smyslu; Ne, nespíme, teď nám rostou zuby; Když jsou děti čtyři roky, dostaneš svůj život zpátky, upřímně, já teď ani nevím, co dělat, možná potřebuju nový koníček; Kolik jste dali za stavební povolení?; Sorry, tady si nemůžeš sednout, tyhle dvě židle jsou rezervované –

Všechny ty věty, zjednodušená ideologie pod maskou sentimentality, povrchní šovinismus, omezenost skrývající se za intelektuálním povýšením, nezměnné role, jako by byl život pořád jen středoškolská třída – moje nejhorší noční můra – mi uvízly v hlavě a v polospánku mě mučily víc, než by mohly v bdělosti.

Myslím, že nejpозději na gymnáziu jsem si vyvinula sebeobranný systém, odstup, kterým jsem své vnitřní já vědomě odpojila od sebe jako herečky. Mohla jsem tak hrát verzi sebe sama, která by mě chránila před vším, co by mě mohlo ranit; i kdyby mě něco dokázalo ranit, bylo by to určeno mé veřejné personě, ne mně. Persona byla tak užitečná, že mě časem přerostla a to, co se skrz ni prodralo, šlo rychle potlačit a vrátit se zpět do světa – nebo ho dokonce ovládnout. Jenže pozůstatky těch potlačení zbyly a s přibývajícímí lety jich bylo tolik, že vytvořily ideální půdu pro tance zvířecího města, o kterém jsem teprve s odstupem času zjistila, že je jen ozvěnou nahromaděné úzkosti. A když zvířecí město neutišilo ani opojení, ani zapomnění, ani práce, nezbývalo nic jiného, než se pokusit mu sebrat pevnou půdu pod nohama a začít kopat.

Nevěřím, že nám psaní zásadně pomáhá při sebepoznání, protože stejně tolik, kolik se jím odhalujeme, se jím i skrýváme. Psaní není o nic více cestou k dekonstrukci než ke konstrukci vlastní (literární) osoby. Ve starých, i těch pubertálních denících se pravda často skrývá na těch nejméně očekávaných místech a v letmých postřezích, zatímco pasáže, které působí jako nejvíce zpovědní, mohou být naprosto performativní. Pokud mi něco léta čtení a psaní ukázaly, pak to, že psaní je jen další způsob, jak si můžeme lhát o tom, kým jsme, a přitom věřit, že to, co píšeme, je výsledkem bezvýhradné

upřímnosti. *Zvířecí město* jsem nezačala psát proto, abych řekla něco pravdivého o sobě nebo o ostatních, ale proto, že psaní je jednou z mála činností, při které se dokážu delší dobu soustředit jen na jednu věc a utiřit hlasy v mé hlavě, byť v neustálém boji s rozptylováním. Nečekám přitom žádnou spásu, ani rozřešení vnitřních konfliktů. Doufám jen, že alespoň některé věci, které napíšu, najdou své místo i jinde než v mé hlavě; a že v hlavách jiných lidí budou méně invazivní než v té mojí. Psaní není terapie, psaní je trénink.

Ve zvířecím městě se mísí napůl vyslovené myšlenky jiných lidí, často až příliš promyšlené nápady, syrové emoce, klíčová životní poznání, populární kultura, politické názory, historie, vysoké umění i nízké vášně. Někdy si říkám: *jaké mám štěstí, že mám tolik vnitřního života*, a myslím to úplně vážně. Jindy mám pocit, že bych dala všechno za minutu ticha. Tahle kniha je hledáním rovnováhy mezi hlasy a tichem, pokusem dirigovat hlasy zvířecího města... *Je jako rozbouřené moře, nemyslíš?*

[...]

„*Co se teď děje mezi ženami*,“ napsala Chris Kraus v knize *I love Dick*, „*je nejzajímavější na světě, protože je to nejméně popsáno*¹.“ Nejsem si jistá, zda je opravdu nejméně popsána, ale rozhodně jsme ji jako společnost byli nejméně připraveni vidět, historizovat a kanonizovat. Dominantní diskurs o *ženském přátelství* se sice začal tvořit až v posledním desetiletí, ale minulost ukazuje, že ženská přátelství byla pro mnoho umělkyní (o jiných ženách nemáme téměř žádné dochované zdroje) zásadní pro jejich prosazení i pro samotné přežití. Tato přátelství přežila stěhování, rozpad impérií, národní hranice i ideologické změny: to můžeme vidět u malířky Ivany Kobilci a Käthe Kollwitz nebo Zofky Kveder a Marthy Tausk. Silné vyobrazení přátelství se objevují také v literárních klasikách Výmarské republiky, třeba v románech Irmgard Keun, kde často představují jediný stabilní a bezpečný vztah pro mladé ženy ve velkých městech (nezní to jako holky ze seriálu *Girls?*) Moderní dívky potřebovaly přítelkyně: po dokončení školy nastoupily do zaměstnání v městských kancelářích, byly dostatečně soběstačné na to, aby se nepotřebovaly vdát, ale pořád příliš zranitelné, aby se mohly procházet pod světly velkoměsta samy. Přítelkyně, alkohol a popkultura, to je podstata moderního ženského přátelství, jaké lze sledovat v městské literatuře dvacátých a třicátých let.

¹ KRAUS, Chis: *I love Dick*. Tranzit.cz, 2028. ISBN 978-80-872-5942-9. Překlad: ČERNOVSKÝ, Pavel; VICHNAR, David

Celoživotní přátelství mezi ženami existovala už dřív, ale teprve velkoměsta po první světové válce jim poskytla kulisu, v níž se mohly zapsat i do (populární) kultury, i když se zdály být jen okrajovým jevem, nebo jak jim řekl Siegfried Kracauer, *kometry*, u nichž ani nejlepší astronom nedokáže předpovědět, zda skončí *na ulici nebo v manželském loži*. Ale ani v jednadvacátém století ženy nepřestaly mizet jako *kometry*: jak neapolský cyklus Eleny Ferrante, tak *Girls* Leny Dunham končí rozpadem přátelství; zatímco v *Girls* alespoň dojde k poslednímu střetu, Ferrante volí jako závěrečné gesto půlstoletého vztahu *ghosting*. Ženy, přítelkyně, prostě zmizí, někdy jen proto, že už se s námi nechtějí stýkat, jindy, jak říká Ferrante, *zmizeli z povrchu zemského kvůli nemoci, protože jejich nervový systém nevydržel šmirglování trýzně, protože byla prolita jejich krev*².

*

Jednu z nejkrásnějších scén jsem zažila jedné noci v Londýně, když bylo právě tolik hodin, aby alkohol z lidí vytáhl to nejlepší. Už z dálky jsem zaslechla známou melodii a když jsem došla k pubu na konci ulice, uviděla jsem, že je plná mladých lidí. Stáli na stolech a židlích, objímali se kolem ramen a společně zpívali *Angels* od Robbieho Williamse. Byl to okamžik dokonalé harmonie, který se blížil ke svému vrcholu – *and through it all she offers me protection, a lot of love and affection whether I'm right or wrong* – a když dosáhl vrcholu – *I'm loving angels instead* – byl cítit naprostý výboj energie, po kterém následovaly zmatené pohledy a hromadný přesun před vchod, kde se zapalovaly cigarety jako po orgasmu s někým, koho ještě neznáme dost dobře na to, abychom se před ním dokázali uvolnit, a proto se v okamžiku rozčarování musíme zabavit něčím vnějším. Když jsem později sledovala celkem špatný dokument o Robbie Williamsovi, kde promítali archivní záběry desítek tisíc lidí, kteří zpívali tu stejnou písničku, došlo mi, že společný zážitek popu, účast na jeho rituálu, je tím nejbližším, co máme k moderní náboženské zkušenosti. *Angels* je zcela metafyzická skladba o spáse, naději a lásce, kterou jsme slyšeli tolikrát, že už spíš než píseň připomíná zaklínadlo, nebo chcete-li modlitbu. Nikdy jsme se ji nemuseli učit nazpaměť, zdá se, jako by v nás žila odjakživa, stejně jako naše největší lásky, přátelství a strachy. Jako by nás znala ještě dřív, než jsme my sami mohli poznat sebe. Nebo jak před sto lety řekl Siegfried Kracauer o typické dívce z velkoměsta, která chodila s přítelkyní tancovat: *But it is not she who knows every hit, rather the hits know her, steal up behind her and gently lay her low*. Když

² FERRANTE, Elena: *Příběh těch, co odcházejí, a těch, kteří zůstanou: geniální přítelkyně, díl třetí*. Praha: Prostor, 2017. ISBN 978-80-7260-364-0. Překlad: FLEMROVÁ, Alice.

mě píseň *Habits* zastihla na kruhovém objezdu v lublaňském Tomačevu, nevěděla o mně víc než já o ní. Věděla ale o mně víc, než jsem v tu chvíli věděla já sama o sobě.

[...]

Stejně tak je důležité, že pro ženy po většinu dějin kategorie *geniálních žen* nebo *intelektuálek* vůbec neexistovaly, protože veřejnost nikdy nevytvořila společenský konsenzus, podle kterého by se ženy *mohly stát* geniálními ženami nebo intelektuálkami. Existence *génia* nebo *intelektuála* začíná vstupem do veřejného prostoru, a ten byl pro ženy hůře přístupný než pro muže. Už samotné použití slova *geniální žena* jde přes pusu mnohem hůř než *genius*, ale i konotace a podtón jsou u ženského rodu poněkud odlišné než u mužského. To, že nás při většině otázek týkajících se intelektuální a umělecké práce žen nejprve napadne Virginia Woolfová, není jen důsledkem její výjimečnosti, ale také jejího systematického zabývání se tím, co znamená napsat velké literární dílo a jak se stát velkou, aniž by se žena příliš podřizovala společenským očekáváním, která jsou na ni kladena. *Vlastní pokoj* není jen přesnou studií skromných možností, které mají ženy k prosazení se v intelektuálních a uměleckých profesích, ale také varováním před vším, co může ženám na cestě k úspěchu bránit. Ostatně to, co platilo pro Virginii Woolfovou, platí i pro nás všechny: mít peníze pomáhá. Stejně tak pomáhá mít manžela nebo manželku, kteří se o vás a vaši práci postarají jak během života, tak i po něm. Překonat pocit viny, když dáváte přednost sobě a své práci, je nikdy nekončící bitva, protože jsme příliš dlouho věřily, že ženská ctnost se měří sebeobětováním – a svou roli v tom sehrála právě i kanonizovaná literatura (Kolik zboží jste dnes prodala, abyste udržela rodinu při životě?).